

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเสวนาวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

ตอนที่ 2 แนวการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวัน

ตอนที่ 1 : หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ

ในตอนนี้จะกล่าวถึงความหมายของการประเมินโครงการ วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ องค์ประกอบที่จะประเมิน ประเภทของการประเมิน และรูปแบบของการประเมินโครงการ

ความหมายของการประเมินโครงการ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524: 3) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า "การประเมิน หมายถึง การตัดสินคุณค่าสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือเป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งสารสนเทศสำหรับตัดสินคุณค่าของโปรแกรมการศึกษา ผลผลิต กระบวนการ จุดมุ่งหมายของโครงการหรือทางเลือกต่าง ๆ ที่ออกแบบเพื่อนำไปปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมาย"

Werthen and Sanders (1973 : 129) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า "การประเมิน หมายถึง กระบวนการพิจารณาคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการตัดสินคุณค่า ผลผลิต วิธีการ และแนวทางเลือกต่าง ๆ สำหรับการตัดสินใจและประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ"

Stufflebeam (อ้างใน สุขุม มูลเมือง 2530: 4) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึงกระบวนการพรรณา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการจัดเตรียมข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจในการแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 7) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงาน ตลอดจนพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการหรือแผนงานนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด

สำหรับความหมายของโครงการนั้น สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2527: 13) กล่าวว่า "โครงการ หมายถึง แผนย่อยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานหรือกลุ่มของกิจกรรม ที่จะดำเนินการในระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแผนงานที่ระบุไว้"

นิตา ชูโค (2527:6) ได้ให้ความหมายว่า "โครงการ หมายถึง ผลรวมที่เกิดจากกิจกรรมที่ได้จัดวางไว้ในโครงการนั้น ๖ วางแนวความคิดการจัดกิจกรรม หรือกลุ่มของกิจกรรมที่ดำเนินการอันเป็นระบบระเบียบ มีงบประมาณ และระยะเวลาดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้"

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 7) ได้ให้ความหมายของโครงการว่า หมายถึง แผนงานย่อยหรือการดำเนินงานที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานอย่างเด่นชัด มีระยะเวลาที่เริ่มต้นและสิ้นสุดอย่างแน่นอน

จากความหมายของการประเมินและความหมายของโครงการสามารถสรุปได้ว่าการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่จะบ่งชี้คุณค่าของโครงการอันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

โดยหลักการแล้ว วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการมักจะพัฒนาจากความต้องการหรือความสนใจของบุคคล หรือองค์การที่เกี่ยวข้องกับโครงการนั้น ๖ ในการดำเนินงานประเมินโครงการประชุม หรือโครงการใด ๆ ก็ตาม กรูณา ศศิรัตน์ (2524: 11) ได้สรุปวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายไว้ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทั่วไป เพื่อจัดหาข้อมูลและเสนอแนะให้ผู้บริหาร เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอย่างถูกต้องเหมาะสม
2. จุดมุ่งหมายเฉพาะ เพื่อ
  - 2.1 ประเมินความสอดคล้องระหว่างเป้าหมาย และจุดมุ่งหมายของโครงการ กับหลักการและเหตุผล ความต้องการตลอดจนบริษฏาอันควร เป็นแหล่งที่มาของเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของโครงการ
  - 2.2 ประเมินความเหมาะสมของทรัพยากรหรือปัจจัยเบื้องต้นที่มีอยู่ว่ามีโอกาสบรรลุจุดมุ่งหมายเพียงใด
  - 2.3 ประเมินความเหมาะสมของการทำแผนงาน หรือโครงการจุดเด่นจุดด้อยของการดำเนินงาน
  - 2.4 ประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

องค์ประกอบที่จะประเมิน

โกวิท ประวาลพกษ์ (2523: 7-12) ได้เสนอแนวทางในการประเมินโครงการ ออกเป็น 4 ตอน ตามระยะเวลาของโครงการ ตั้งแต่ยังมีได้เริ่มลงมือปฏิบัติจนถึงเวลาสิ้นสุดโครงการแล้ว ซึ่งมีรายละเอียดและแนวทางดังต่อไปนี้

1. ตัวโครงการ เป็นการประเมินความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของโครงการ เพื่อตรวจสอบว่าโครงการนี้มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด การประเมินจึงมุ่งตรวจสอบความสอดคล้องกันขององค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ได้แก่ การศึกษาถึงความจำเป็นของปัญหา ทรัพยากรที่เป็นความต้องการของโครงการ วิเคราะห์การ เทคนิควิธีการต่าง ๆ มีจุดอ่อนอย่างไรบ้าง ตลอดจนความชัดเจนของเป้าหมายและจุดประสงค์ของโครงการ

การประเมินตัวโครงการนี้ มักจัดกระทำก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริง เทคนิควิธีการวิเคราะห์โครงการที่ใช้ในการประเมินตัวโครงการ นอกจากจะจัดทำตามรายการดังกล่าวแล้วยังนิยมใช้วิธีการวิเคราะห์ความสมเหตุสมผลของโครงการ จัดทำเป็นตารางวิเคราะห์โครงการที่เรียกว่า ตารางวิเคราะห์โครงการ (Logical Framework)

2. สภาพเมื่อเริ่มต้นโครงการ การประเมินนี้จัดทำเมื่อจะเริ่มต้นหรือในขณะที่เริ่มดำเนินการตามโครงการ มุ่งที่จะตรวจสอบใน 2 ลักษณะด้วยกันคือ การตรวจสอบความพร้อมสำหรับเริ่มโครงการ ประเมินว่าทรัพยากรมีพร้อมหรือไม่ บุคลากรที่จำเป็นได้มาหรือไม่ เป็นต้น ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือ การตรวจสอบสภาพแวดล้อมของโครงการ เช่น สภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจของท้องถิ่น ทัศนคติของชุมชนต่อโครงการ เป็นต้น

3. การดำเนินโครงการ เป็นการตรวจสอบวิสัยปฏิบัติงานของบุคคล และองค์การที่มีส่วนในการลงมือปฏิบัติงาน เริ่มตั้งแต่ความเข้าใจ ทัศนคติของผู้บริหารและผู้ร่วมโครงการที่มีต่อโครงการนั้น ไปจนกระทั่งผลอันเกิดจากการปฏิบัติงานเทคนิค วิธีการตรวจสอบหลักฐานเอกสารต่าง ๆ การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการสังเกตในการปฏิบัติงานจริง

4. สภาพเมื่อสิ้นสุดโครงการ การประเมินนี้จัดทำเมื่อโครงการสิ้นสุดลงแล้ว เป็นการประเมินโครงการในลักษณะรวบยอด โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับการประเมินสภาพเมื่อเริ่มต้นโครงการ เพียงแต่ในส่วนความพร้อมก็เปลี่ยนเป็นผลผลิตของโครงการ ซึ่งได้แก่ผลผลิตตามที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์ของโครงการ และผลผลิตอันเป็นผลพลอยได้จากโครงการ

ประเภทของการประเมินโครงการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529: 15-19) ได้แบ่งประเภทของการประเมินโครงการตามเกณฑ์ดังนี้ คือ

1. โดยเกณฑ์ของลำดับเวลาของการบริหารโครงการ แบ่งการประเมินออกเป็น 3 ระยะคือ

1.1 การประเมินก่อนเริ่มโครงการ การประเมินในระยะนี้อยู่ในขั้นการวางแผนโครงการ การประเมินก่อนเริ่มโครงการอาจทำได้ในสองลักษณะคือ การศึกษาสภาพความเป็นไปได้ในการทำโครงการ กล่าวคือ ต้องการจะตอบคำถามว่า ควรริเริ่มทำโครงการนี้หรือไม่ โครงการที่จะจัดทำมุ่งแก้ปัญหาที่สำคัญหรือไม่ มีทรัพยากรทั้งด้านบุคลากร การเงินงบประมาณ วัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ ตลอดจนระบบการจัดการพร้อมที่จะทำโครงการหรือไม่ อีกลักษณะหนึ่งก็คือการประเมินร่างโครงการ หรือที่มักนิยมเรียกว่า การวิเคราะห์โครงการ การประเมินในระยะนี้ก็คือ การพยายามตอบคำถามว่า แผนงานหรือโครงการที่เสนอมามีเหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงแก้ไขตรงไหนบ้าง ถ้าไม่มีข้อแก้ไขก็สมควรอนุมัติให้ดำเนินการต่อไปได้

1.2 การประเมินผลโครงการขณะดำเนินงาน การประเมินผลในขั้นนี้เป็นการประเมินความก้าวหน้าของโครงการ ในวงจรกิจกรรมบริหารโครงการ การประเมินผลขณะดำเนินงานจะต้องหาควบคู่กับการประเมินโครงการ เพื่อศึกษาว่ามีปัญหาหรืออุปสรรค ในการดำเนินงานในแต่ละช่วงหรือไม่ และจะต้องแก้ไขอย่างไรโดยเฉพาะในการดำเนินงานช่วงต่อไปของโครงการจัดเป็นการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงโครงการ (Formative evaluation) การประเมินผลโครงการขณะดำเนินงานอยู่นี้ต้องอาศัยระบบการกำกับงานมาช่วย เพื่อให้การประเมินผลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 การประเมินผลโครงการหลังการดำเนินงาน เป็นการประเมินผลโครงการ เพื่อรวมสรุป (Summative evaluation) ว่าเมื่อได้ดำเนินการจนสิ้นสุดแล้วได้รับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด ตลอดจนเป็นไปตามผลกระทบบางอย่างหรือผลข้างเคียง ทั้งในทางบวกและทางลบของโครงการ

2. โดยเกณฑ์ของลักษณะการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการแบ่งการประเมินผลโครงการออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การประเมินความก้าวหน้าของโครงการหรือการประเมินผลโครงการ เพื่อการปรับปรุงโครงการ การประเมินประเภทนี้จะต้องจัดทำขณะที่โครงการดำเนินอยู่ ซึ่งตรงกับ การประเมินผลโครงการขณะดำเนินงานนั่นเอง เป็นการประเมินความกิจกรรมของโครงการที่อาจกำหนดไว้ในรูปของแผนภูมิ PERT หรือ CPM โดยสาระและหน้าที่ของการประเมินเช่นเดียวกับข้อ 1.2

2.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ เพื่อตรวจสอบว่าโครงการประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์เป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลการประเมินจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจว่า ควรจะยุติโครงการ ดำเนินโครงการต่อไปโดยไม่ต้องปรับเปลี่ยน ต้องปรับเปลี่ยนบางส่วนก่อน ดำเนินต่อไป หรือควรไปรวมกับงานประจำบางอย่างคือ แปร เปลี่ยน สภาพจากโครงการเป็นส่วนหนึ่งของงานประจำ การตัดสินใจเกี่ยวกับสถานะภาพของโครงการดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยข้อมูล ซึ่งเป็นผลจากการประเมินโครงการแบบรวมสรุป (Summative evaluation) สำหรับสาระสำคัญของ การประเมินรวมสรุปก็เช่นเดียวกับ การประเมินผลโครงการหลังการดำเนินงานดังกล่าว แล้วในข้อ 1.3 นั้นเอง

3. โดยเกณฑ์ของสิ่งที่ถูกประเมิน สามารถจำแนกการประเมินผลโครงการออกเป็น 4 ประเภท คือ

3.1 การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context) ของโครงการซึ่งเป็นการประเมินเกี่ยวกับนโยบาย เป้าหมาย แรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม ความต้องการของบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ตลอดจนแรงกดดันทางการเมืองที่มีโครงการนั้น ๆ

3.2 การประเมินปัจจัยหรือตัวป้อน (Input evaluation) เทียบเคียงได้กับการประเมินก่อนเริ่มโครงการในข้อ 1.1 นั้นเอง กล่าวคือ เป็นการประเมินเพื่อมุ่งเน้นว่ามีปัจจัยหรือผลที่จะดำเนินโครงการหรือไม่

3.3 การประเมินกระบวนการ (Process evaluation) ก็เช่นเดียวกับ การประเมินผลโครงการขณะดำเนินงาน หรือการประเมินผลโครงการในเชิงความก้าวหน้าของโครงการหรือการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงโครงการดังเช่น ในข้อ 1.2 และ 2.1 นั้นเอง

3.4 การประเมินผลิตภัณฑ์หรือผลงาน (Product evaluation) เป็นการประเมินผลโครงการหลังจากการดำเนินงานสิ้นสุดแล้ว ซึ่งประกอบด้วย การประเมินผลลัพธ์ (Output evaluation) โดยพิจารณาจากปริมาณและคุณภาพของผลผลิตเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการ อีกส่วนหนึ่งคือการประเมินผลกระทบ (Impact evaluation) โดยประเมินเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของแผนงานหรือโครงการ

รูปแบบของการประเมินโครงการ

ได้มีผู้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในการประเมินไว้มากมายหลายรูปแบบ แต่ละแบบมีแนวคิด ทฤษฎี เหตุผล และวิธีการประเมินที่มีผู้นิยมนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการประเมินสภาพการณ์ของปัญหาที่จะประเมินต่างกันไป ในเชิงปฏิบัติจะคัดแปลงปรับปรุงแนวคิดและวิธีการให้สอดคล้องกับความเหมาะสมและสภาพปัญหาของการประเมินแต่ละโครงการ (นิตยา ชูโค 2527: 15)

รูปแบบในการประเมินโครงการนั้นมียุ่หลายรูปแบบ บางรูปแบบมีความคล้ายคลึงกันมาก กล่าวคือ ต่างก็มุ่งเน้นให้ความสำคัญของโครงการ ณ จุดเดียวกัน เช่น ให้ความสำคัญที่ผลผลิตของโครงการ ในขณะที่อีกหลายรูปแบบให้ความสำคัญในทุกส่วนของโครงการอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้ย่อมมาจากการปรับปรุงหรือพัฒนาแบบอื่นที่มีอยู่ก่อนแล้ว และอีกประการหนึ่งอาศัยเทคนิคเชิงระบบ (Systems Approach) เข้ามาเกี่ยวข้องเพราะโดยหลักการแล้วระบบกิจกรรมใดก็ตาม จะต้องประกอบด้วยปัจจัย กระบวนการจัดกระทำกับปัจจัยและผลผลิต ซึ่งทั้งสามส่วนจะต่อเนื่องกันไปตามลำดับจึงจะเรียกว่าเป็นระบบ

การจัดกลุ่มหรือประเภทของการประเมินนั้น พิจารณาจากเกณฑ์หลาย ๆ ประการ ในที่นี้จะเป็นการจัดประเภทการประเมินโดยอาศัยลักษณะ พฤติกรรมการประเมินเป็นหลักซึ่งแบ่งได้ 3 กลุ่ม (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524: 1-2)

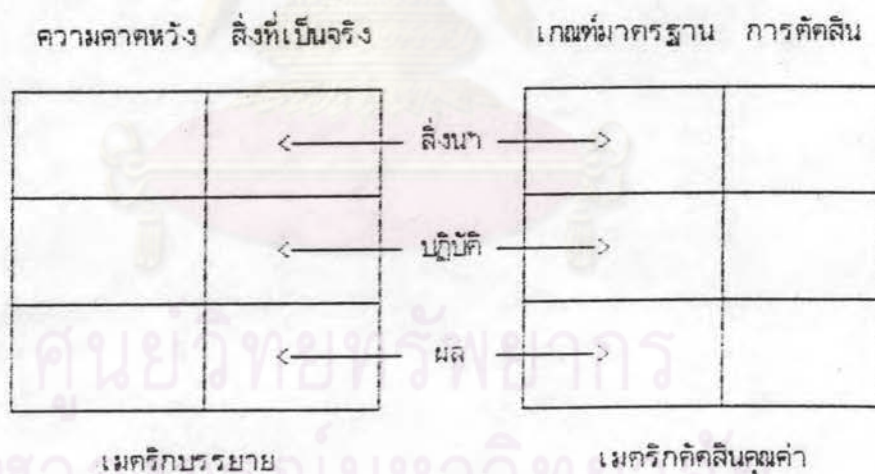
1. รูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal Attainment) แบบจำลองนี้เน้นจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์เป็นหลัก รูปแบบที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่ รูปแบบของไทเลอร์ (Tyler's Model) การประเมินตามรูปแบบนี้มีลักษณะเป็นการประเมินในระบบปิด กล่าวคือสนใจผลหรือส่วนประกอบเฉพาะที่จะใช้เพื่อประเมินจุดมุ่งหมายเท่านั้น ไม่คำนึงถึงผลอย่างอื่น ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เป็นการประเมินผลรวมสรุป (Summative Evaluation) ที่เน้นผลสุดท้าย มีประโยชน์ต่อการปรับปรุงโครงการน้อยมาก

รูปแบบในการประเมินของไทเลอร์ เป็นการวัดพฤติกรรมก่อนและหลังการเรียน หรือการอบรม (Pre-post Measurement of Performance) หลักการประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักมี

1. กำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมของการสอนหรือโครงการ
2. เขียนวัตถุประสงค์ของการสอนในรูปพฤติกรรมนักเรียน
3. กำหนดวัตถุประสงค์ของการสอน โดยพิจารณาถึงความรู้ความสามารถของนักเรียนก่อนสอน วัฒนธรรมของสังคม และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในการประเมินว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ จำเป็นต้องมีการกำหนดเกณฑ์ในการบรรลุผล สามารถตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างการปฏิบัติและวัตถุประสงค์ ซึ่งได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน และมีชื่อจากัดคือเน้นวัตถุประสงค์โดยตรงและมองแคบเกินไป อีกทั้งเกณฑ์ในการตัดสินการบรรลุประสงค์ยังเป็นอีกนัยมาก

2. รูปแบบการตัดสินคุณค่า (Judgemental Model) เป็นรูปแบบที่ต้องอาศัยคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญในการตัดสินคุณค่า โดยอาศัยเกณฑ์ภายใน และเกณฑ์ภายนอก เกณฑ์ภายใน ได้แก่ กระบวนการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้วัตถุประสงค์บรรลุผล ส่วนเกณฑ์ภายนอก ได้แก่ ผลของการบรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้นถ้าเป็นการประเมินกระบวนการหรือวิธีการก็จัดว่าเป็นแบบจำลองประเมินโดยใช้เกณฑ์ภายในถ้าเป็นการประเมินผลิตภัณฑ์ก็จัดว่าเป็นแบบจำลองประเมินโดยเกณฑ์ภายนอก รูปแบบที่ใช้การตัดสินโดยยึดเกณฑ์เป็นหลัก ได้แก่ แบบจำลองของสเทค (Stake's Model) และแบบจำลองของโพรวิส (Provis's Model)

สเทค ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นการบรรยายและตัดสินคุณค่า โปรแกรมทางการศึกษา ซึ่งเน้นเรื่องการบรรยายสิ่งที่ถูกประเมิน โดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในการตัดสินคุณค่า แบบจำลองนี้มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า แบบจำลองการสนับสนุน (Countenance Model) ดังแผนภูมิ

ภาพประกอบ 2 แบบจำลองการสนับสนุนของสเทค (รวมบทความทางการประเมินโครงการ 2528 : 156)

แบบจำลองของสแตก แบ่งขึ้นคอนการประเมินผลเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนการบรรยาย (Descriptive) และการตัดสินคุณค่า (Judgment)

ในภาคบรรยาย ผู้ประเมินจะต้องหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้ได้มากที่สุดประกอบด้วยสองส่วนคือ

1. เป้าหมายหรือความคาดหวัง ประกอบด้วยสิ่งนำ (Antecedence) ปฏิบัติการ (Transaction) และผล
2. สิ่งที่เป็นจริงหรือสังเกตได้ (Observation) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงประกอบด้วยสิ่งนำ ปฏิบัติการและผล

ในภาคของการตัดสินคุณค่า จำเป็นต้องใช้เกณฑ์มาตรฐานเพื่อพิจารณาข้อมูลจากเมตริกภาคบรรยาย เกณฑ์มาตรฐานนี้อาจมีอยู่ก่อนแล้ว หรือตั้งขึ้นใหม่โดยคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบโครงการก็ได้ (วัน เคชพิลย์ 2526: 4) เพื่อตัดสินว่าโครงการนี้ประสบผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด แนวคิดของสแตกต่างไปจากแบบจำลองของคนอื่น ๆ คร่งที่ ถ้าพบว่าผลผลิตยังไม่ดีไม่ได้หมายความว่า การวางแผนไม่ดี แต่อาจจะบ่งชี้ว่าองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การจัดเวลาสภาพแวดล้อม ผู้บริหารหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ข้อดีในการใช้แบบจำลองการประเมินของสแตกคือ เสนอวิธีการเป็นระบบ มีมาตรฐานในการประเมินชัดเจน และมีข้อจำกัดคือ ตัวแบบของการประเมินไม่มีวิธีการรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมเท่าที่ควรในตารางเมตริก อาจมีการซ้ำซ้อนและอาจนำไปสู่การขัดแย้งภายในโครงการและขัดแย้งกับค่านคุณค่า (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524: 98)

3. รูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจ (Decision Model) เป็นแบบที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยในการตัดสินใจ รูปแบบประเภทนี้ ได้แก่ แบบจำลองชิป (CIPP Model) ของ Daniel L. Stufflebeam และคนอื่น

Daniel L. Stufflebeam และคนอื่น (Daniel L. Stufflebeam และคนอื่น 1971: 128) ได้เสนอแบบจำลอง CIPP ซึ่งเป็นแบบจำลองที่ประกอบด้วยการประเมิน 4 ชนิดคือ การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) และการประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินความต้องการ ความเป็น เพื่อจัดทำโครงการหรือจัดลำดับความสำคัญของโครงการและการกำหนดจุดมุ่งหมายของโครงการต่าง ๆ การประเมินสภาพแวดล้อมทำได้โดยการศึกษาอิทธิพลหรือแรงกดดันต่าง ๆ ของสิ่งภายนอกโครงการ ว่ามีต่อโครงการหรือไม่อย่างไร หรืออาจจะ

ประเมินโครงการโดยการ เปรียบเทียบวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของโครงการว่าสอดคล้อง กับความจำเป็นนโยบายหรือปรัชญาของสถาบันหรือไม่

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมินว่า ปัจจัยที่เราต้องการมีอะไรบ้าง พอเพียงหรือไม่ ภายใต้ปัจจัยนี้มีโปรแกรมหรือทางเลือกใดที่ เราควรดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือถ้าประเมินโครงการที่ดำเนิน ไปได้ ผลจากการประเมินปัจจัยก็จะให้คำตอบว่าการดำเนินการที่ดำเนินไปนั้นได้ดำเนินการตาม แผนที่เหมาะสมหรือไม่ ปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้พอเพียงหรือไม่

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมิน ว่าได้นำโครงการไปปฏิบัติตามแผนที่กำหนดหรือไม่ การประเมินกระบวนการทำได้ 2 ลักษณะ คือ มีการประเมินก่อนนำไปปฏิบัติจริงและประเมินกระบวนการขณะปฏิบัติอยู่ โดยการสังเกต อย่างมีส่วนร่วม จะช่วยให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการดำเนิน โครงการ ได้อย่างเหมาะสม

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลลัพธ์ ที่ได้ว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ ซึ่งอาจทำได้ทันทีที่โครงการสิ้นสุดลง การ ประเมินผลผลิตช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการรับรอง การล้มเลิก หรือการปรับขยาย โครงการ ถ้าจะหาต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 : แนวการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ลังกัต
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงกรดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่ออาหารกลางวัน ชั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
เพื่ออาหารกลางวัน

การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

ในการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ (2530: 15-18) ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาและสำรวจข้อมูล

เป็นขั้นตอนเบื้องต้นของการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ซึ่งโรงเรียน
ต้องเตรียมข้อมูลให้พร้อมเพื่อช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับข้อมูลที่
โรงเรียนต้องศึกษาสำรวจ มีดังนี้

1.1 บุคลากรที่จะให้ความช่วยเหลือโครงการอาหารกลางวัน ได้แก่ ครู
ภารโรง นักเรียน ผู้ปกครอง กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหม่อมสาว กลุ่มยุวกษัตริย์ พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่
ส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ลี้ควนแพทย์อำเภอ เจ้าหน้าที่
กรมประมง เป็นต้น

1.2 งบประมาณในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนต้อง
คำนวณงบประมาณที่จะใช้ในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน โดยพิจารณาว่า จะซื้อ
วัสดุเพิ่มเติมความซื้อ 1.3 เป็นงบประมาณเท่าไร และวัสดุบริโภค (เงินทุนหมุนเวียน) ที่ใช้
รวมเป็นงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน ซึ่งได้จากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่

1.2.1 งบประมาณที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจัดสรรให้

1.2.2 งบประมาณพัฒนาชนบทตามโครงการของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

1.2.3 วัสดุต่าง ๆ เช่น วัสดุอาหารในะโหมะโห้ วัสดุไทยรัฐ
มูลนิธิจอห์น เอฟ. เคนเนดี และองค์การยูนิเซฟ เป็นต้น

1.2.4 ผู้บริจาค จากผู้มีจิตศรัทธา บริษัท ห้างร้าน สมาคม และชมรม
ต่าง ๆ เป็นต้น

1.2.5 โรงเรียนจัดหาเอง โดยการจัดงานชุมนุมศิษย์เก่า การจัดงาน
ประจำปี การจัดงานวันปิดภาคเรียน เป็นต้น

1.3 วัสดุอุปกรณ์การครัว การเกษตร และเครื่องใช้ที่จำเป็นต่าง ๆ ซึ่ง
โรงเรียนต้องสำรวจวัสดุเหล่านี้ที่โรงเรียนมีอยู่แล้ว และส่วนที่โรงเรียนต้องการซื้อเพิ่ม เพื่อ
ใช้เตรียมผลผลิตการประกอบ และปรุงอาหาร

1.4 สถานที่ที่จะประกอบอาหาร ที่สำหรับให้นักเรียนนั่งรับประทานอาหารร่วมกัน ตลอดจนบริเวณที่จะทำการเกษตร เพื่อสนับสนุน โครงการอาหารกลางวัน

1.5 จำนวนนักเรียนที่รับประทานอาหารเช้า เป็นนักเรียนที่นำอาหารมาจากบ้าน ชื่อจากบริการของโรงเรียน และจำนวนนักเรียนที่ขาดแคลนควรได้รับความช่วยเหลือ

1.6 แหล่งผลิตและสถานที่ที่จะซื้อวัตถุดิบมาประกอบอาหาร

2. แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอาหารกลางวัน

เมื่อโรงเรียนดำเนินการศึกษาและสำรวจข้อมูลเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้การจัดการอาหารกลางวันได้ผลตามความมุ่งหมาย โรงเรียนควรแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอาหารกลางวันขึ้น เพื่อปฏิบัติตามนโยบายจุดมุ่งหมาย ควบคุม ดูแล ให้ข้อเสนอแนะและสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันดำเนินไปสม่ำเสมอและมีประสิทธิภาพ จึงให้หัวหน้าสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอาหารกลางวัน ประกอบด้วยบุคคล ดังต่อไปนี้

1. หัวหน้าสถานศึกษา	ประธานกรรมการ
2. ผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษา	รองประธานกรรมการ
3. ผู้นำท้องถิ่น	กรรมการ
4. กรรมการศึกษา 1 ใน 3	กรรมการ
5. ตัวแทนผู้ปกครอง	กรรมการ
6. ผู้สนใจอื่น ๆ ในท้องถิ่นที่โรงเรียนเห็นสมควร	กรรมการ
7. ครูที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูผู้สอนโภชนาการ เกษตร พลศึกษา การเงิน ฯลฯ	กรรมการ
8. ครูหัวหน้าโครงการ	กรรมการและเลขานุการ

3. ประชุมคณะกรรมการและจัดทำโครงการ

เมื่อโรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอาหารกลางวันแล้ว ประธานควรนัดประชุมกรรมการเพื่อพิจารณาวางแผนในการจัดการ โดยเฉพาะในเรื่องที่สำคัญ ๆ ซึ่งควรจะให้ที่ประชุมร่วมกันพิจารณาและรับทราบ ดังนี้

- 1.ชี้แจงนโยบายและจุดมุ่งหมายของโครงการอาหารกลางวัน
2. เสนอรูปแบบและวิธีดำเนินการที่โรงเรียนสามารถจัดได้ โดยการจัดการกำหนดการสอนและแผนการสอนย่อย บูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและสามารถนำไปใช้ชีวิตประจำวันได้
3. ชี้แจงการควบคุมเกี่ยวกับการเงิน
4. กำหนดแนวทางในการประเมินผล
5. เรื่องอื่น ๆ ที่เป็นประเด็นปัญหาเฉพาะแต่ละท้องถิ่น

4. ประชุมผู้ปกครอง ครู นักเรียน และผู้เกี่ยวข้อง

เป็นการชี้แจงให้ทุกฝ่ายได้เห็นความสำคัญของการจัดโครงการอาหารกลางวัน จุดมุ่งหมาย และขอความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลอาชีพต่าง ๆ สนับสนุนค้ำหนุน วัสดุการครัว วัสดุ การเกษตร วัสดุคหกรรมและแรงงานในการประกอบอาหารกลางวัน เพื่อให้โครงการอาหารกลางวัน ดำเนินไปด้วยความราบรื่น บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

5. การดำเนินงานตามโครงการ

การดำเนินงานตามโครงการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนต้องคำนึง ถึงขั้นตอนของกิจกรรมตามลำดับ คือการเตรียมผลผลิต การเตรียมอาหาร การประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร การเก็บและล้าง การจัดการ และการถนอมอาหาร โดยศึกษาสภาพ แวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น และแผนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ (แขนงงานบ้านและ งานเกษตร) ชั้น บ.3 - บ.6 เพื่อบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวัน ดังกล่าว ซึ่งได้กล่าวต่อไป การดำเนินงานตามโครงการควรดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

5.1 การเตรียมผลผลิตการเกษตร โดยวางแผนให้นักเรียนแต่ละชั้นปลูกพืชที่มี อายุการเจริญเติบโตต่างกัน เพื่อให้ได้ผลผลิตมาใช้ในโครงการอาหารกลางวันตลอดปี

5.2 การเตรียมสถานที่ ได้แก่ โรงอาหาร ห้องครัว ที่นั่งรับประทานอาหารที่ ถ่ายอาหาร อุปกรณ์และเครื่องใช้ที่จำเป็นอื่น ๆ โรงเรียนควรจัดเตรียมให้พร้อมก่อนการ ดำเนินงานตามโครงการ

5.3 การสำรวจปริมาณผู้รับบริการ ได้แก่ ครู และนักเรียน ที่จะรับประทาน อาหารเป็นรายเดือน รายวัน เพื่อจะได้จัดเตรียมอาหารได้เพียงพอกับความต้องการของผู้รับ บริการในแต่ละวัน

5.4 การกำหนดรายการอาหารประจำวัน ควรคำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่เป็นผลผลิต ของโรงเรียนเป็นลำดับแรก

5.5 การเตรียมวัสดุคหกรรม ครูและนักเรียนเลือกซื้ออาหารที่มีราคาถูก แต่ให้ คุณค่าทางโภชนาการสูง คำนึงประมาทการเพื่อนำมาประกอบอาหาร และจัดหาน้ำดื่มที่รับจ่าย ด้วยความสะอาด

5.6 การปฏิบัติจริง โรงเรียนควรจัดการวางสอนในช่วงก่อนพักกลางวัน ให้ นักเรียนตั้งแต่ชั้น บ.3 - บ.6 ได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยแบ่งกลุ่มนักเรียนสำหรับเตรียมอาหาร ประกอบอาหาร ดูแลการรับประทานอาหาร เก็บและล้าง และการจัดการ โดยหมุนเวียนสลับ หน้าทีกันไปในแต่ละครั้ง

5.7 การบริการอาหาร โรงเรียนขนาดใหญ่และใหญ่มาก ซึ่งมีนักเรียนจำนวนมากไม่สะดวกแก่การให้และการรับบริการ ควรทยอยให้นักเรียนมารับบริการอย่างมีระเบียบ เพื่อสะดวกต่อสถานที่ และการควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึง

5.8 การทำความสะอาดสถานที่ เครื่องมือ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ต่าง ๆ หลังจากการประกอบอาหารและรับประทานอาหารแล้ว นักเรียนต้องเก็บกวาด เช็ดถูสถานที่ รับประทานอาหารให้สะอาดเรียบร้อย เพื่อให้มีช่วงอายุการใช้งานได้ยาวนาน ตลอดจนการ สร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้นักเรียน

5.9 การเงินและการจัดทำบัญชี เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่การเงินของโรงเรียน

6. การประเมินผลโครงการ

การประเมินผลโครงการ โรงเรียนควรประเมินผล ดังนี้

6.1 โรงเรียนสามารถบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่ออาหารกลางวัน ได้หรือไม่ มีปัญหาอย่างไร

6.2 นักเรียนขาดแคลนได้รับประทานอาหารกลางวันครบทุกคนหรือไม่

6.3 การเจริญเติบโตของนักเรียน มีพัฒนาการดีขึ้นหรือไม่

6.4 นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหารเช้าหรือไม่

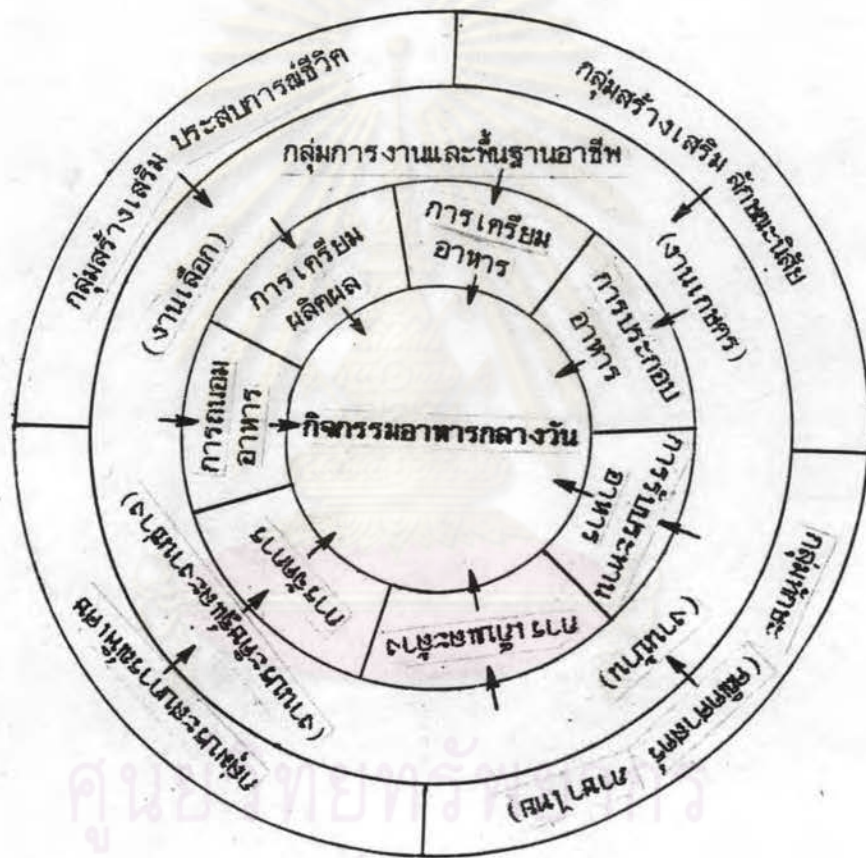
6.5 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดโครงการอาหารกลางวันหรือไม่

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน

แนวทางในการดำเนินงานตามขั้นตอนที่ได้กล่าวมาแล้ว ในขั้นการดำเนินงาน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530: 32-43) ได้มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา 2521 โดยให้กิจกรรมอาหารกลางวันเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเรื่องงานบ้าน งานเกษตร ให้บูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกับกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันให้มากที่สุด วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบนี้เรียกว่า "หน่วยการสอนแบบบูรณาการ" ดังแผนภูมิ

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2530: 32)

แผนภูมิที่ 1 หน่วยการสอนแบบบูรณาการ

จากแผนภูมิ แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมอาหารกลางวันประกอบด้วยกระบวนการเตรียม ผลิผล การเตรียมอาหาร ประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร การเก็บและล้าง การจัดการ การถนอมอาหาร ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนของกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ และประสานสัมพันธ์กับกลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวัน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวันให้ได้ผลดี โดยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและโรงเรียนมีผลิตผลที่สามารถนำมาประกอบอาหาร ให้นักเรียนได้รับประทานได้อย่างเพียงพอนี้ การดำเนินงานควรมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมผลผลิต เป็นขั้นตอนที่เพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบ ที่จะนำไปประกอบอาหารในขั้นตอนนี้มีกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) ใช้กิจกรรมการเรียนรู้การสอน เกี่ยวกับการอภิปรายจัดบันทึก รายงานในเรื่องการปลูกพืช

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้ในเรื่องรูปทรงเรขาคณิตการวัดมาตราต่าง ๆ และการคำนวณพื้นที่ เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องการเจริญเติบโตของพืช การขยาย และแพร่พันธุ์พืช เพื่อเตรียมนำไปปลูกในแปลง เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย มีนิสัยให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ความเอื้อเฟื้อและการทำงานกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นที่ 2 การเตรียมอาหาร เป็นขั้นตอนในการเตรียมรายการอาหาร โดยคำนึงถึงคุณค่าอาหารหลักโภชนาการ และเลือกเตรียมส่วนประกอบให้เหมาะกับจำนวนสมาชิก รวมทั้งการจัดเตรียมภาชนะและสถานที่เพื่อใช้ในการประกอบอาหาร ซึ่งขั้นตอนนี้มีกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้ในเรื่องการชั่ง ควณ นับ ทาบัญชี เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) ใช้กิจกรรมการเรียนรู้การสอนในทักษะการเขียนและการจัดบันทึก เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย มีนิสัยให้มีความซื่อสัตย์ ความเอื้อเฟื้อ การทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การประกอบอาหาร เป็นขั้นตอนในการประกอบอาหาร ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องอาหารหลัก 5 หมู่ การประกอบอาหารโดยคำนึงถึงความสะอาด ความปลอดภัย และคุณค่าอาหาร เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การรับประทานอาหาร เป็นขั้นตอนในการฝึกความมีระเบียบในการเข้าแถว มารยาทการรับประทาน การจัดสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร สุขนิสัยก่อน - หลัง รับประทานอาหารเช้า ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ขั้นที่ 5 การเก็บและล้าง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนในการทำความสะอาดสถานที่ขณะ ความมีระเบียบ เป็นต้น เน้นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ และนา กลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนในการจัดการแบ่งกลุ่มแบ่ง งานความรับผิดชอบ ความสามัคคี เป็นต้น

ขั้นที่ 6 การจัดการ ขั้นตอนนี้เป็นภาวการณ์นำความรู้จากกิจกรรมสหกรณ์ในเรื่องการซื้อ การขาย การลงบัญชี การคิดต้นทุน กำไร และการแบ่งงานรับผิดชอบ โดยใช้ชบวนการกลุ่ม ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ซึ่งเป็นแกนกลางและนา กลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ใช้ความรู้ในเรื่องการเพาะปลูก เพื่อให้ได้มาซึ่งผล ผลิต การเลี้ยงสัตว์ และนาเข้าสู่กิจกรรมสหกรณ์ เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้เรื่องการค้าขาย การคิดต้นทุน การขาย การ บัญชี

ขั้นที่ 7 การถนอมอาหาร เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติตั้งแต่การประกอบอาหาร การเก็บ และล้าง เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง และนา กลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องการใช้สารเคมี และสารละลาย ความร้อน เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ใช้ความรู้เรื่องความประณีต และศิลปะปฏิบัติ เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้เรื่องการค้าขาย คว่ง คีตราค่าต้นทุน ราคาจำหน่าย เป็นต้น

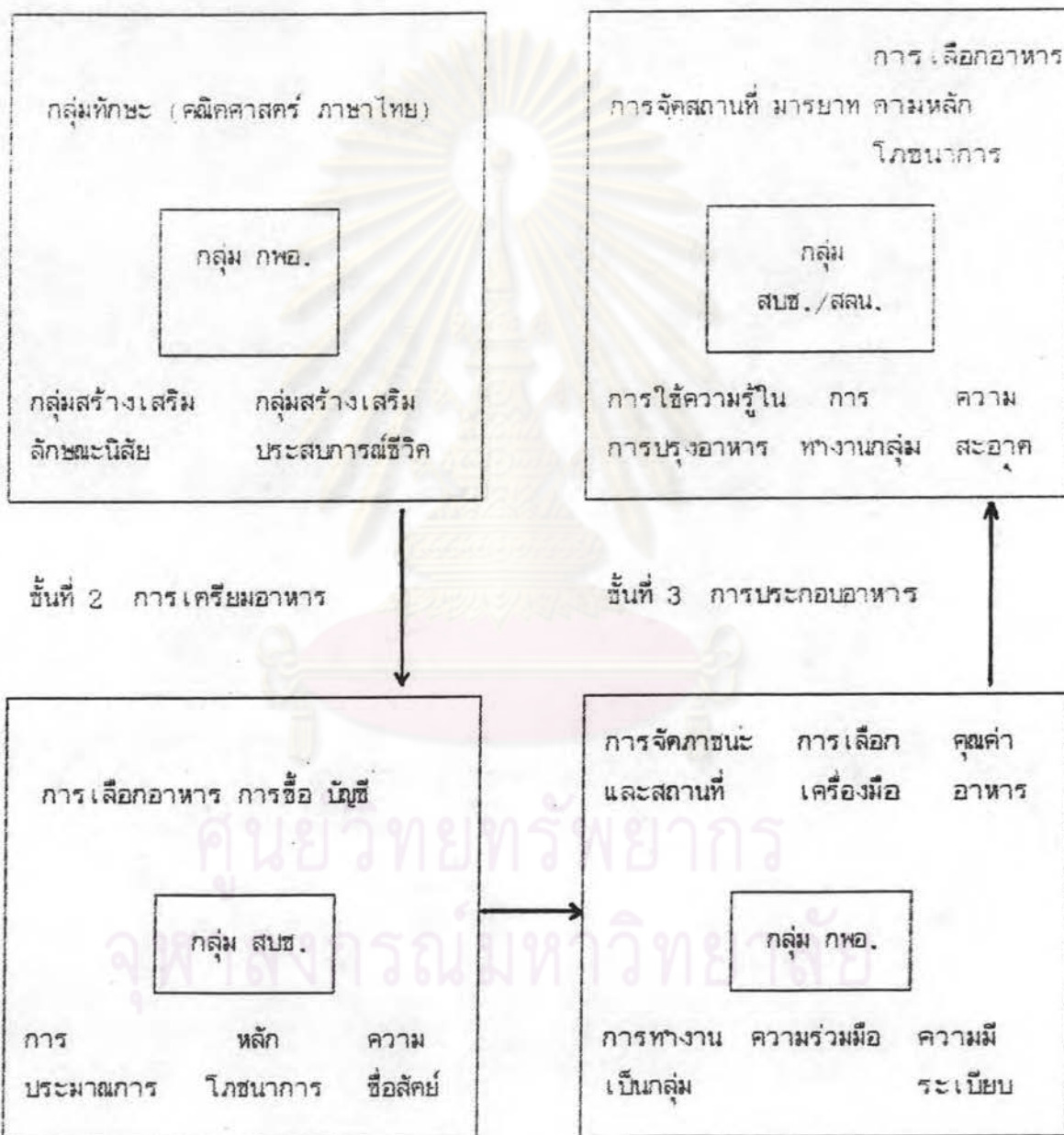
กิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละขั้นตั้งที่ได้กล่าวมานี้ สอดคล้องกันทุกขั้นตอน ดังรายละเอียดแผนภูมิที่ 2 แนวทางบูรณาการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน

แผนภูมิที่ 2 แนวทางบูรณาการการจัดการกิจกรรมเรียนการสอน เพื่ออาหารกลางวัน

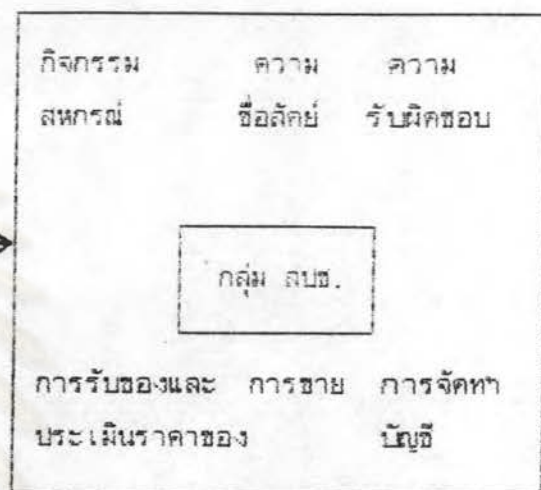
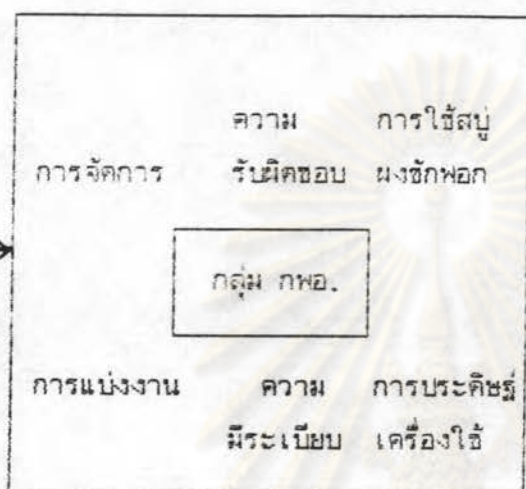
ขั้นที่ 1 การเตรียมผลผลิต

ขั้นที่ 4 การรับประทานอาหาร

ขั้นที่ 5 การเก็บและล้าง

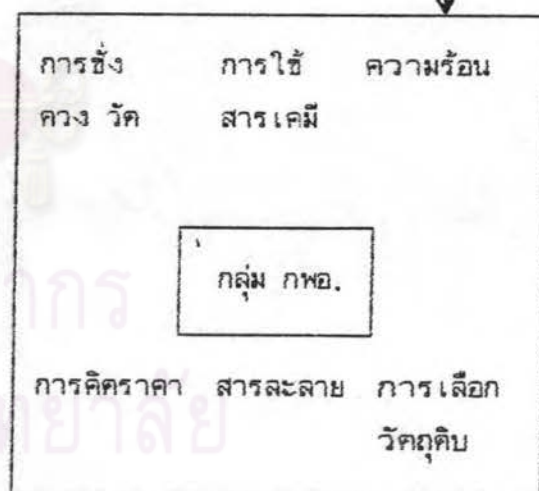
ขั้นที่ 6 การจัดการ

หมายเหตุ

- กลุ่ม สสน. ย่อมาจาก
- กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
- กลุ่ม กพอ. ย่อมาจาก
- กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ
- กลุ่ม สบช. ย่อมาจาก
- กลุ่มสร้างเสริมประสิทธิภาพชีวิต

ขั้นที่ 7 การถนอมอาหาร

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 2 แสดงตัวอย่างแนวทางการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมผลผลิต

เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ครูร่วมกับนักเรียนช่วยกันวางแผนการเตรียมผลผลิต เพื่อจะได้นำมาใช้ประกอบอาหารในโครงการอาหารกลางวัน

1.1 ครูและนักเรียนอภิปรายว่าจะปลูกพืชชนิดใดบ้าง โดยทำเป็นโครงการ การปลูกผักในแต่ละathom ต้องคำนึงถึงฤดูกาล และสภาพแวดล้อมของสถานที่ตั้งของโรงเรียนด้วย (ใช้ผลการเรียนภาษาไทย) ซึ่งการปลูกผักมีทั้งระยะสั้นและระยะยาว (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

1.2 ครูและนักเรียนอภิปรายเกี่ยวกับวิธีปลูกผักที่ตกลงกันแล้วว่าจะปลูกผักชนิดใดและให้นักเรียนช่วยกันลำดับขั้นตอนการปลูกผัก (ขั้นตอนนี้นักเรียนได้ใช้ผลการเรียนวิชาภาษาไทย) และอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องดิน (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

นักเรียนจดบันทึกเรื่องวิธีการปลูกผัก (ใช้ผลการเรียนวิชาภาษาไทย)

1.3 ครูและนักเรียนช่วยกันอภิปรายเกี่ยวกับการทำงานเป็นกลุ่ม การแบ่งความรับผิดชอบของนักเรียนแต่ละคนในกลุ่ม (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

1.4 ครูและนักเรียนร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับรูปลักษณะของแปลงผัก นักเรียนจะได้ฝึกวัดความกว้าง ความยาว เรียนรู้เรื่องสี่เหลี่ยมผืนผ้า การคิดพื้นที่สี่เหลี่ยม (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

1.5 ครูให้นักเรียนปลูกผัก และให้นักเรียนสังเกตความเจริญเติบโตของพืช การแพร่พันธุ์ และการขยายพันธุ์ของพืช (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต) นักเรียนจดบันทึกความเจริญเติบโตของพืช (ใช้ผลการเรียนวิชาภาษาไทย)

ขณะนักเรียนในชั้นที่ปลูกผัก นักเรียนในชั้นอื่น ๆ อาจจะเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลูกต้นไม้หรือผักชนิดอื่น ๆ โดยมีการวางแผนเป็นขั้นตอนเช่นเดียวกัน

ขั้นที่ 2 การเตรียมอาหาร

2.1 ครูและนักเรียนอภิปรายวางแผนการจัดอาหารกลางวันว่าจะหาอาหารชนิดไหนมีส่วนประกอบอะไรบ้าง และเตรียมส่วนประกอบของอาหารที่จะทำ ซึ่งต้องใช้ความรู้เรื่องอาหารหลัก 5 หมู่ หลักโภชนาการในการเลือกส่วนประกอบอาหารแต่ละชนิด (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

2.2 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับอาหารหลัก 5 หมู่และปริมาณของอาหาร และสารอาหารที่ควรได้รับต่อคนในแต่ละวัน (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต) และให้นักเรียนจดบันทึกเรื่องที่นักเรียนอภิปรายหรือรายงาน (ใช้ผลการเรียนวิชาภาษาไทย)

2.3 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย ในการกะปริมาณอาหารให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิกและบางครั้งผลผลิตมีเป็นจำนวนมากเกินความต้องการ อาจเก็บส่วนหนึ่งไว้โดยใช้วิธีถนอมอาหารหรือส่งเข้าสหกรณ์ เพื่อขายหรือแลกเปลี่ยนอาหารชนิดอื่น ก็ต้องใช้ทักษะในการชั่ง ตวง นับ ทาบัญชี (ใช้ผลการเรียนกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์) การทำบัญชีนักเรียนต้องมีความซื่อสัตย์ ซึ่งครูและนักเรียนก็จะร่วมกันสนทนากล้องของความซื่อสัตย์ (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

2.4 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับภาชนะ ที่จะใช้ในการประกอบอาหาร แต่ละครั้ง เพื่อให้นักเรียนเตรียมภาชนะไว้ล่วงหน้าก่อนทุกครั้งจะประกอบอาหาร (ใช้ผลการเรียนการสอน กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

ขั้นที่ 3 การประกอบอาหาร

เมื่อนักเรียนเตรียมส่วนประกอบอาหารเสร็จแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย

3.1 วิธีการประกอบอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่ม การงานและพื้นฐานอาชีพ) การแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบของแต่ละกลุ่ม ครูตั้งภาคการทำงานเป็นกลุ่มของนักเรียน (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

3.2 การจัดและล้างผักหรือส่วนประกอบอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

3.3 การเลือกใช้เครื่องใช้ในครัว ในการลับ คัด หั่น บดก (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

3.4 ความปลอดภัยในการใช้เครื่องใช้ในครัว (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

3.5 การจัดสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ) ตลอดจนใช้ความรู้ในการปรุงอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

3.6 นักเรียนจดบันทึกเรื่องที่อภิปราย (ใช้ผลการเรียนกลุ่มทักษะภาษาไทย)

3.7 นักเรียนช่วยกันประกอบอาหาร โดยมีครูคอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำ

ขั้นที่ 4 การรับประทานอาหาร

4.1 เมื่อนักเรียนประกอบอาหารเสร็จแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการคักแบ่งอาหารในปริมาณที่พอเหมาะ ความยุติธรรมในการคักแบ่งอาหารให้เพื่อน ๆ

4.2 แบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบของนักเรียนแต่ละกลุ่มในการคักแบ่งอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ) การคักแบ่งอาหารนักเรียน จะต้องมีความยุติธรรมในการคักแบ่งอาหารให้เพื่อน ๆ และมีกิจการทางานเป็นกลุ่มในการคักแบ่งอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

4.3 นักเรียนที่มีหน้าที่ขายอาหาร จะเป็นผู้ทำบัญชีรายวันเป็นหลักฐานไว้ (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์)

4.4 ฝึกความเป็นระเบียบ มีวินัยในการล้างมือก่อน-หลังรับประทานอาหารในการซื้ออาหาร นักเรียนต้องเข้าแถวเรียงคักมาลาต้นก่อน - หลัง (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต) นักเรียนที่มารับประทานอาหาร นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติมารยาทในการรับประทานอาหาร

4.5 ให้นักเรียนบันทึกอาหารที่รับประทานในแต่ละวัน เพื่อให้นักเรียนทราบว่าในแต่ละวัน ได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่หรือไม่ และรายงานสรุปผู้มีมารยาทในการรับประทานอาหารในแต่ละสัปดาห์

ขั้นที่ 5 การเก็บและล้าง

ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการจัดการแบ่งกลุ่มทางาน และความรับผิดชอบ การทำความสะอาดสถานที่ ภาชนะ ความมีระเบียบ และการใช้เคมีภัณฑ์

5.1 แบ่งกลุ่มนักเรียนทางานรับผิดชอบในหน้าที่ (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

5.2 ให้ความรู้เรื่องใช้เคมีภัณฑ์ในการทำความสะอาดภาชนะ สถานที่ (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

5.3 การทำความสะอาด จัดเก็บภาชนะ และสถานที่พร้อมทั้งจัดให้เป็นระเบียบ (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

ขั้นที่ 6 การจัดการ

6.1 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการสหกรณ์ และการนำความรู้เรื่องสหกรณ์มาใช้ในการซื้อขาย ซึ่งเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

6.2 การแบ่งหน้าที่ให้นักเรียนรับผิดชอบ โดยให้นักเรียนจัดแบ่งหน้าที่กันเอง (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

6.3 การคำนวณ คิคราคาค้นทุน การทำบัญชี การขาย การรับของ การประเมินราคาของ หรือผลผลิตของนักเรียนที่ผลิตได้เกิดความต้องการ นามาแลกเปลี่ยน และการปันผล (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์)

6.4 การจดบันทึกและรายงาน (ใช้ผลการเรียนกลุ่มทักษะภาษาไทย)

ชั้นที่ 7 การถนอมอาหาร

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่นักเรียนจะได้มีกปฏิบัติตั้งแต่การประกอบอาหาร การเก็บล้าง ตลอดจนจัดเตรียมเพื่อบริโภค ในกิจกรรมนี้นักเรียนได้เรียนเกี่ยวกับคุณค่าในการถนอมอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างลักษณะนิสัย)

7.1 การชั่ง การชอง การนับวัตถุดิบ การจดบันทึก คิคราคาค้นทุน กาไร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์)

7.2 นักเรียนร่วมกันอภิปรายการเลือกวัตถุดิบให้สอดคล้องกับฤดูกาล (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

7.3 ให้ความรู้ในเรื่องการใช้สารเคมี สารละลาย ความร้อน (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

7.4 นักเรียนใช้ความรู้เรื่องความประณีตและศิลปะศึกษา (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

7.5 การรายงานชิ้นคอนและปัญหาที่พบในการปฏิบัติ ครูและนักเรียนช่วยกันแก้ปัญหาสรุปชิ้นคอนของการปฏิบัติ (ใช้ผลการเรียนการสอนกลุ่มทักษะภาษาไทย)

7.6 นักเรียนมีกปฏิบัติจริง โดยมีครูคอยให้คำแนะนำและปรึกษา

จากกิจกรรมทั้ง 7 ชิ้นคอน สามารถวิเคราะห์เนื้อหาและนามาจัดคาบเวลาให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สอนเพื่ออาหารกลางวันได้ ดังปรากฏในตารางที่ 1 - 3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 การจัดเนื้อหาและคาบเวลาของกลุ่มภาระงานและพื้นฐานอาชีพ ในการจัดกิจกรรม
การเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน

ชั้น	เนื้อหา	คาบเวลา เรียน พหุชาติ	คาบเวลาสำหรับ กิจกรรมอาหาร กลางวัน	รวม (คาบ)	หมายเหตุ
ป.3	งานบ้าน				
	- มารยาทในการรับประทานอาหาร	8	12	20	
	- การประกอบ บรุง และจัดอาหาร	18	42	60	
	งานเกษตร				
	- บลุกไม้ดอกไม้ประดับ	32	24	56	
	- บลุกผักสวนครัว	28	27	55	
	- บลุกไม้ผลอายุสั้น	17	33	50	
	รวม	103	138	241	

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชั้น	เนื้อหา	คาบเวลา		รวม (คาบ)	หมายเหตุ
		เรียน ทฤษฎี	คาบเวลาสำหรับ กิจกรรมอาหาร กลางวัน		
ป.4	งานบ้าน				
	- การบริการในบ้าน	6	9	15	
	- มารยาทในการรับประทานอาหาร	5	15	20	
	- การประกอบ บรุง จัด และ ถนอมอาหาร	25	60	85	
	งานเกษตร				
	- การปลูกพืชผักสวนครัว	30	12	42	
	- การปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ	21	21	42	
	- การปลูกไม้แขวน	9	12	21	
	- การปลูกพืช	21	21	42	
	- การเพาะถั่วงอก	6	9	15	
	รวม	123	159	282	
ป.5	งานบ้าน				
	- การประกอบ บรุง และจัดอาหาร	19	51	70	
	- การถนอมอาหาร	8	12	20	
	งานเกษตร				
	- การคัดเลือกและขยายพันธุ์ การเก็บบำรุงรักษา	21	21	42	
	- การปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ	21	30	51	
	- การปลูกพืชและการบำรุงรักษา พืชคามฤดูแล	32	18	50	
	รวม	101	132	233	

ชั้น	เนื้อหา	คาบเวลา		รวม (คาบ)	หมายเหตุ
		เรียน ทฤษฎี	คาบเวลาสำหรับ กิจกรรมอาหาร กลางวัน		
ป.6	งานบ้าน				
	- การเลือกซื้อ การเก็บรักษาอาหาร การประกอบ บรุง และจัดอาหาร	15	45	60	
	- การถนอมอาหาร	8	12	20	
	งานเกษตร				
	- การปลูกพืช เพื่อบำรุงดิน	14	12	26	
	- การปลูกพืช การบำรุงรักษา เก็บเกี่ยว ขยายพันธุ์	48	39	87	
	รวม	85	108	193	

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 แนวทางการจัดการการสอนในโรงเรียนขนาดใหญ่-กลาง

เวลา วัน	08.30 - 09.30 น.	09.30 - 10.30 น.	10.30 - 11.30 น.	พัก	12.30- 13.30 น.	13.30- 14.30 น.	14.30 - 15.30 น.
จันทร์			ป.6/1 งานบ้าน งานเกษตร				
อังคาร			ป.5/1 งานบ้าน งานเกษตร				
พุธ			ป.4/1 งานบ้าน งานเกษตร				
พฤหัสบดี			ป.3/1 งานบ้าน งานเกษตร				
ศุกร์			ป.6/2* งานบ้าน งานเกษตร				

* ในแต่ละชั้นเรียนมีหลายห้องเรียน โรงเรียนสามารถจัดห้องเรียนที่เห็นว่าเหมาะสม
และสอดคล้องกับการจัดกิจกรรม

ตอนที่ 3 : งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวัน

บุญขึ้น เคชะกิมพู (2519: 63-65) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "โครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาของสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาโครงการสุขภาพในโรงเรียนภาคใต้ โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูใหญ่ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดจันทวน 102 โรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 10 โรงเรียน สังกัดเทศบาล จำนวน 32 โรงเรียน และสังกัดโรงเรียนราษฎร์ จำนวน 39 โรงเรียน ผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดบริการอาหารกลางวัน พบว่า

โรงเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 45.8 ให้นักดูแลภายนอกเข้ามาขาย นักเรียนร้อยละ 37.5 และ 37.8 ใ้รับประทานอาหารกลางวันที่บ้านและนำอาหารมารับประทานที่โรงเรียน นักเรียนที่ไม่มีอาหารกลางวันรับประทานหรือไม่มีเงินซื้อโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้ให้การช่วยเหลืออย่างใด คิดเป็นร้อยละ 61.1 โรงเรียนร้อยละ 50.7 ยังไม่มีโรงอาหารและโรงครัว โรงเรียนร้อยละ 53.5 ขาดอุปกรณ์สำหรับการจัดบริการอาหารกลางวัน ด้านบุคลากรโรงเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 59.7 ยังขาดครูทางโภชนาการหรือคหกรรมศาสตร์ ด้านเกษตรกรรมโรงเรียนร้อยละ 66 ทำเกษตรกรรมเป็นครั้งคราว ร้อยละ 17.3 ทำโดยสม่ำเสมอ

อุคมศิลป์ ศรีสมบุรณ์ (2521: 131-134) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร" โดยส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีการจัดโครงการอาหารกลางวัน 62 โรงเรียน และโรงเรียนที่ไม่ได้จัดโครงการอาหารกลางวัน 36 โรงเรียน รวม 98 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มีนักเรียนยากจนเป็นจำนวนมาก ผู้ปกครองมีรายได้ค่อนข้างต่ำ โรงเรียนยังขาดความพร้อมในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน เพราะขาดบุคลากรในการจัดหา มีอุปกรณ์และเครื่องมือในการประกอบอาหารไม่เพียงพอเงินทุนมีน้อย ขาดแคลนสถานที่โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีโรงอาหารมีเพียงร้อยละ 46.94 เท่านั้น ผู้บริหารโรงเรียนร้อยละ 13.27 ไม่เห็นด้วย กับการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน และต้องการให้มีการเพิ่มหรือจัดสรรอัตรากำลังครูให้เพียงพอที่โรงเรียนจะสามารถจัดโครงการอาหารกลางวันได้ โดยไม่เป็นภาระของโรงเรียนเกินไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2525: 35) ได้ประเมินการจัดโครงการอาหารกลางวันในปี พ.ศ.2524 โดยใช้โรงเรียนประถมศึกษาใน 14 จังหวัดที่อยู่ในทุกภาค จำนวน 64 โรงเรียน มีจุดประสงค์เพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินการตามโครงการบรรลุถึงจุดมุ่งหมายหรือไม่ เป็นการประมวลปัญหาในการดำเนินงาน และประมวลความคิดเห็น

ของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาวิธีการป้องกัน แก้ไขปัญหา และปรับปรุงโครงการต่อไปผลการประเมินสรุปได้ว่า

โรงเรียนร้อยละ 79 เห็นว่าโครงการช่วยให้นักเรียนที่ขาดแคลน มีอาหารกลางวัน ที่ถูกหลักโภชนาการรับประทานในราคาถูก ร้อยละ 92 เห็นว่าคุณภาพของอาหารที่โรงเรียนจัด คึกว่าคุณภาพของอาหารที่เด็กกลับไปรับประทานที่บ้าน หรือที่เด็กซื้อกินเอง ร้อยละ 69 เห็นว่า โครงการมีผลทำให้สุขภาพของนักเรียนดีขึ้น ร้อยละ 74 เห็นว่าโครงการช่วยลดอัตราการขาด เรียนของนักเรียน ส่วนการช่วยเหลือนักเรียนขาดแคลนยังช่วยได้น้อยมาก เนื่องจากมีข้อจำกัด เรื่องงบประมาณ การให้นักเรียนรับประทานอาหารฟรีโดยให้ทางานแลกเปลี่ยนมีนักเรียนจำนวน มากไม่ยอมรับความช่วยเหลือ เนื่องจากความอาย ปัญหาในการดำเนินโครงการ 3 อันดับแรก คือ ใค้ ใค้ ใค้ สำหรับรับประทานอาหารไม่เพียงพอ อาหารตีราคาแพงและขาดที่เก็บภาชนะ ส่วนข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการ ใช้การประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือจากชุมชน และ รัฐอาจช่วยเหลือโดยการกำหนดหลักเกณฑ์ให้จ่ายเงินอุดหนุน เป็นช่วงเวลาเพื่อแก้ปัญหาทุนหมุน เรียนลดลงไป

วิทย์ แก้วเกษม (2526: 150) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจการประบาท ห้างส่วน และโรงอาหารในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดนอกเขตเทศบาล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูโรงเรียนประถมศึกษาขนาดนอกเขตเทศบาล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 1047 โรงเรียน ผลการวิจัยที่เกี่ยวกับโรงอาหาร พบว่ามีโรงเรียนที่มีโรงอาหาร เพียงร้อยละ 17 และส่วนมากเป็นโรงอาหารชั่วคราว โรงเรียนจัดทำโครงการอาหารกลางวัน เพื่อบริการเพียงร้อยละ 1.5 นักเรียนส่วนใหญ่กลับไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน และ บางส่วนนำอาหารกลางวันมาจากบ้าน

ยิ่งยศ จุฑามาตยางกูร และคณะ (2526: 24-27) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การสำรวจสุขภาพโภชนาการในโรงเรียนของกรุงเทพมหานคร" จำนวน 71 โรงเรียน โดยใช้ แบบสำรวจสุขภาพโภชนาการและแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้ควบคุมการจัดอาหารกลางวัน ผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดอาหารกลางวัน พบว่า

โรงเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 43.7 ทำอาหารขายเป็นบางส่วน และให้นักเรียนนำมา จากบ้าน รองมาร้อยละ 35.2 โรงเรียนทำอาหารให้บางส่วนโดยมีพ่อค้ามาขาย และนักเรียน นำมาจากบ้านด้วย ส่วนผู้รับผิดชอบในการทำอาหารร้อยละ 19.7 เป็นครูและภารโรง รองลงมา ร้อยละ 16.9 เป็นครู นักเรียน และภารโรง ร้อยละ 14.1 จ้างคนภายนอกมาทำให้

สุชาติ รุ่งขจรศิลป์ (2526: 56-58) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสุขภาพโภชนาการใน โรงเรียนที่อยู่ในสังกัดกรุงเทพมหานคร" โดยใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ความคิดเห็นของ ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ควบคุมการประกอบอาหารในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพ มหานคร จำนวน 45 โรงเรียน ผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดอาหารกลางวัน พบว่า

โรงเรียนเกือบทั้งหมด คือร้อยละ 95.56 มีการจัดอาหารกลางวัน เพื่อเป็นการสนองนโยบายกรุงเทพมหานครที่ให้ทุนในการจัดอาหารกลางวัน เพื่อให้นักเรียนได้รับอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการและได้รับอาหารกลางวันอย่างทั่วถึง โรงเรียนร้อยละ 62.22 ได้รับความช่วยเหลือจากกรุงเทพมหานคร ในด้านการจัดอาหารกลางวัน โรงเรียนร้อยละ 48.90 จัดบริการอาหารกลางวันให้บางส่วน และให้นักเรียนนำอาหารมาจากบ้านด้วย มีโรงเรียนร้อยละ 46.65 ที่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้ามาจำหน่ายอาหาร

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น (2526: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2526" โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น จำนวน 115 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

โรงเรียนมีการจัดอาหารกลางวันในหลายรูปแบบ ส่วนมากให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำ นักเรียนส่วนใหญ่นำอาหารมาจากบ้าน ส่วนนักเรียนที่ยากจน โรงเรียนช่วยเหลือโดยให้รับประทานอาหารกลางวันและช่วยงาน โรงเรียนส่วนมากยังไม่มีโรงอาหาร ที่นั่งรับประทานอาหารมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ซากแคลนน้ำใช้ และเงินที่จะซื้ออุปกรณ์ ผู้บริหารร้อยละ 87.16 เห็นด้วยกับการจัดโครงการอาหารกลางวัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526: 35-38) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประเมินโครงการอาหารกลางวัน พ.ศ.2525" โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นผู้บริหารโรงเรียน และครูที่รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา 157 โรงเรียน ใน 55 จังหวัด ที่ได้รับงบประมาณปี 2524 จากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า

การจัดดำเนินงานทำโดยแต่งตั้งคณะกรรมการเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนร้อยละ 83 ทานอาหารทุกวัน รูปแบบการจัดเป็นอาหารจานเดียวมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การจัดกับข้าวและของหวาน มีโรงเรียนเพียงร้อยละ 29 เท่านั้นที่มีโครงการเกษตรสนับสนุนคลอทบี และร้อยละ 34 ช่วยได้บางฤดูกาล ปัญหาในการดำเนินงานโครงการ ได้แก่ อาหารดีราคาถูกแพงมาก บุคลากรไม่เพียงพอ โดยเฉพาะขาดครูทางด้านคหกรรมและการเกษตร ผู้ปกครองยากจน ไม่มีเงินให้บุตรหลานมาซื้ออาหาร และผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ เพราะไม่เห็นประโยชน์ของโครงการ คิดว่าทำให้เด็กเสียเวลาเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527: 11-19) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ผลการทดลองจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก" โดยใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ผู้บริหาร หรือครูหัวหน้าโครงการในโครงการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งเป็นโรงเรียนทดลองจัดอาหารกลางวัน จำนวน 27 โรงเรียน จากจำนวนทั้งหมด 50

โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

โรงเรียนส่วนมากจัดให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ช่วยประกอบอาหารทำให้ครูมีปัญหาในการจัดการวางสอน การสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรและแนวทางของสำนักงานการศึกษาจังหวัด ด้านการเกษตรของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีผลผลิตทางเกษตรเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ส่วนน้ำที่ใช้ในการเกษตรของโรงเรียนส่วนใหญ่ใช้น้ำจากสระหรือบ่อน้ำและคลอง ซึ่งขาดแคลนน้ำบางฤดูกาล ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการอาหารกลางวัน ได้แก่ปัญหาด้านบุคลากร จำนวนครูในโรงเรียนมีน้อย บางแห่งมีไม่ครบชั้นเรียน ความร่วมมือของผู้ปกครองและชุมชนมีปัญหบ้างเล็กน้อย ด้านสถานที่โรงเรียนส่วนมากขาดสถานที่ประกอบอาหาร และโรงอาหาร พบว่ามีปัญหาด้านการเรียนการสอนในระดับมาก .

เพ็ญศรี ลักษณะงาม (2527: 91-100) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ที่มีต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนในเขตการศึกษา 9" โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นไปยังผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่เข้าโครงการอาหารกลางวัน จำนวน 249 โรงเรียน คำนวณค่าแปรขนาดโรงเรียน วุฒิทางการศึกษาและประสบการณ์การเป็นผู้บริหาร ผลการวิจัยพบว่า

โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีโรงอาหารร้อยละ 59.52 ไม่มีโรงครัวร้อยละ 73.50 และที่นั่งรับประทานอาหารไม่เพียงพอร้อยละ 85.71 รูปแบบของการจัดอาหารกลางวัน ส่วนใหญ่จัดอาหารจานเดียว ในโรงเรียนขนาดเล็กจัดทำอาหารโดยครูและนักเรียน โดยจัดเป็นเวรร้อยละ 95.24 ความร่วมมือของผู้ปกครองอยู่ในระดับปานกลาง คือร้อยละ 48.08 ปัญหาในการดำเนินงานเรียงตามลำดับคือ ความล่าช้าของงบประมาณ ครูขาดความรู้ และประสบการณ์บุคลากรน้อยไม่เพียงพอ สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ โรงเรียนขนาดเล็กอยู่ห่างจากตลาดมากกว่า 2 กิโลเมตร

โรงเรียนที่มีพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อการสอนร้อยละ 53.33 โรงเรียนที่นำผลผลิตทางเกษตรมาใช้เพื่อประกอบอาหารกลางวันร้อยละ 78.00 (แต่ไม่เพียงพอ) ผู้รับมีคชอบโครงการผ่านการอบรมการจัดอาหารกลางวันมาแล้วร้อยละ 62.26 โรงเรียนส่วนมากร้อยละ 58.58 จัดบริการให้นักเรียนทุกวัน โรงเรียนคาดว่า จะดำเนินการไปได้มากกว่า 5 ปี มีร้อยละ 36.75 โดยโรงเรียนส่วนมากให้การช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลน โดยการให้ทางานช่วยโรงเรียนเพื่อแลกอาหารกลางวันร้อยละ 73.79 ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน วุฒิทางการศึกษาต่างกัน และประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารที่ต่างกัน ต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนไม่แตกต่างกัน

วิภาวี เกียรติศิริ (2528: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา เขตพื้นที่ชนบทยากจนจังหวัดอุทัยธานี" โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นผู้บริหาร และครูผู้จัดดำเนินการอาหาร

กลางวัน เกี่ยวกับการจัดและปัญหาในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถม เขต
พื้นที่ยากจน จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 236 คน เป็นผู้บริหาร 118 คน และครู 118 คน ผล
การวิจัยพบว่า

โรงเรียนร้อยละ 39.04 จัดบริการอาหารกลางวันเอง โดยครูและนักเรียนเป็นผู้จัด
และประกอบอาหาร ส่วนใหญ่จัดบริการทุกวันที่เปิดเรียน โดยจัดแบบอาหารจานเดียว และมีคณะ
กรรมการอาหารกลางวันของโรงเรียนรับผิดชอบ ส่วนโรงเรียนที่เหลืออีกร้อยละ 60.96 ไม่ได้
จัดบริการอาหารกลางวัน เพราะขาดครูหรือบุคลากรและงบประมาณ จึงให้นักเรียนนำอาหารมา
รับประทานที่โรงเรียน และบางส่วนกลับไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน มีโรงเรียนเพียง
ร้อยละ 36.20 ที่จัดอาหารเสริมประเภทนมแก้วเหลือง

ผู้บริหารและครูต่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันว่า เห็นด้วยอยู่ใน
ระดับมากในคำถามต่าง ๆ ดังนี้ การจัดดำเนินงาน บุคลากร งบประมาณ สถานที่ อุปกรณ์และ
สิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนผลของโครงการอาหารกลางวัน

ผู้บริหารและครูเห็นว่า มีปัญหาในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนอยู่ใน
ระดับมาก ในคำถามงบประมาณ สถานที่ อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการดำเนินงาน
โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

นิศยา ชินฉัตร (2528: 239-244) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาอุปสรรคและความ
ต้องการในการจัดบริการสังคมสงเคราะห์ในโรงเรียนประถมศึกษาพื้นที่ชนบทยากจน ศึกษา เฉพาะ
กรณีจังหวัดอุบลราชธานี" โดยใช้แบบสอบถามผู้บริหาร ครูหัวหน้าฝ่ายจัดบริการหรือผู้ช่วยผู้บริหาร
โรงเรียน และครูผู้ปฏิบัติการโครงการจาก 44 โรงเรียน จำนวน 176 คน ผลการวิจัยในส่วน
ที่เกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน พบว่า

โรงเรียนส่วนใหญ่ ได้รับเงินสนับสนุนมีเพียงร้อยละ 13.6 ที่จัดดำเนินงานเอง
ค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริงหรือปฏิบัติจริงในหมวดวัสดุอุปกรณ์ เงินทุน บุคลากรและ
การจัดการของการจัดโครงการอาหารกลางวันอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละหมวด
พบว่า หมวดบุคลากร และการจัดการอยู่ในระดับปานกลาง หมวดอื่น ๆ อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยของทัศนคติต่อการจัดดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันส่วนใหญ่ เห็นด้วยใน
ระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า บุคลากรเห็นด้วยอย่างยิ่งกับความคิดเห็นว่า ความรู้ความ
เข้าใจในนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินงานโครงการและการ
ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครอง กรรมการศึกษาและสถาบันอื่น ๆ ให้เข้าใจนโยบายและวัตถุประสงค์
ของโครงการอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความคิดเห็นในเรื่องการดำเนินงานโครงการเป็นการ เพิ่ม
ภาระให้ครูในโรงเรียนมากเกินไป บุคลากรมีความเห็นด้วยอยู่ในระดับปานกลาง

เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริง หรือปฏิบัติจริงของการดำเนินการอาหาร
กลางวันของบุคลากรทั้งชายและหญิงพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันที่ความมีนัยสำคัญที่ .05

พรทิพย์ ชัยชนะ (2529: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา บนเกาะชายฝั่งทะเลตะวันออก" โดยใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์และสังเกต จากครูผู้จัดทำโครงการ 45 คน (ได้แก่ผู้บริหารโรงเรียน 5 คน และครูผู้เกี่ยวข้องการจัดโครงการ 40 คน) และศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดอาหารกลางวันจากนักเรียน 202 คน รวม 247 คน ผลการวิจัยพบว่า

ค่านสถานที่ โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดโรงอาหารและโรงครัว ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอาหารกลางวัน มีการบูรณาการเนื้อหาวิชาบางกลุ่มประสบการณ์ของหลักสูตร โรงเรียนส่วนใหญ่จัดทำอาหารกลางวันเป็นบางวัน การจัดใช้รูปแบบ อาหารจานเดียว และรูปแบบนำข้าวจากบ้านมารับประทานร่วมกัน

ปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน จำแนกเป็น 6 ด้าน พบว่า โรงเรียนต่าง ๆ ประสบปัญหาในระดับปานกลางสี่ด้าน ความล่าช้าความสำคัญของปัญหา คือ ปัญหาอื่น ๆ เช่น การเกษตร และการคมนาคม ปัญหาการเรียนการสอนและการเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน ปัญหาสถานที่และอุปกรณ์ ปัญหาความร่วมมือในการดำเนินงานโครงการของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ ส่วนปัญหาที่ประสบอยู่ในระดับน้อยมีสองด้าน คือปัญหาภาวะโภชนาการของนักเรียน และปัญหาการใช้จ่ายเงินของโครงการและการทำบัญชี

จากวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นว่า การจัดโครงการอาหารกลางวันของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มุ่งเน้นที่จะให้นักเรียนได้มีอาหารกลางวันรับประทานตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่นโดยการมีกบฏิจจริงในกิจกรรมการเรียนการสอน และปัญหาสำคัญในการดำเนินงานโครงการได้แก่ การขาดแคลนงบประมาณ การขาดสถานที่ประกอบอาหาร โรงอาหารและปัญหาสุขภาพโภชนาการของนักเรียนยังคงมีอยู่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย